

Krigens hjørne: **Harde marsjer fra Askim til svenkegrensen under krigen**

En flyktingelos forteller fra grenselosvirksomheten

Vinteren 1944 ble en meget travel tid på grunn av reparasjonsarbeidet i Vika etter den store eksplosjonen ved Filipstad, der hele Vestbaneområdet ble rasert. Eiendommen «Enga 17» med 20 leiligheter og fem forretningslokaler hadde ikke en hel glassrute tilbake.

Brannmurer var blåst ned, og veggpanelet så ut som et stakittgjerde. Ueksploberte granater var kommet gjennom taket og lå på loftet. Andre hadde gått videre ned i femte etasje, hadde knust to gulvbord og lå i stubbloftet. En granat hadde kløvd ramtreet på kjøkkendøren og blåst den opp.

En mann i femte etasje i oppgang to holdt på med å barbere seg da eksplosjonen kom. Han gikk ut på gangen for å se. Dermed kom det et sug og løfta ham opp under loftstaket. Et øyeblikk senere stod han på gulvet i første etasje uten en skramme!

Denne gården hadde også vært utsatt forhard medfart tidligere. Quisling kunne ha et selskap på KNA-hotellet, og ble det utsatt for bombing. Hotellet greide seg, men to gårder ved siden av ble lagt i grus. Også «Enga 17» ble skadet, og gårdeieren ringte etter meg for å få hjelp til reparasjonen. Jeg var

på Rømskog på den tiden, hvor jeg arbeidet med huset til trekullbrenneriet. Det var svært vanskelig å skaffe håndverkere i 1944, for de fleste var tatt ut til å arbeide for tyskerne rundt om i hele landet.

På grunn av dette reparasjonsarbeidet ble det få turer til Sverige denne vinteren. Men like før påske 1944 kom det bud om jeg ville hjelpe en mann som lå i en dekkleilighet i Oslo. Jeg svarte ja, for nå var jeg kommet så langt med arbeidet at leiligheten var beboelig igjen. Jeg ble med for å hilse på mannen, og vi ble enige om å starte tredje påskedag. Da regnet vi med at forsterkningene ville trekke seg tilbake fra grensen. Mannen hadde ligget i leiligheten i 14 dager, så han var nokså nervøs.

Jeg hentet mannen som avtalt om ettermiddagen tredje påskedag, og vi tok toget til Askim, som gikk fra Østbanen litt før kl. 17.00. Jeg husker ikke når vi var fremme i Askim, men det var fremdeles lyst, så jeg tok mannen med til en kjenning som het Arne, og her ble vi servert både mat og drikke. Ved 20-tiden om kvelden brøt vi opp, tok av veien ved Gummi'n og fortsatte så forbi Korsegård, videre østover forbi Ulrikstad og Morstong, og innover den islagte kjøreveien.

Det var fint måneskinn den natten, og isveiene lå der blanke og fine. Vi krysset hovedveien og fulgte en mindre vei videre, inntil vi kom frem til en bro over jernbanen. Da forsto jeg at det bar galt av sted, og vi snudde og gikk tilbake så vi traff den gamle veien, som gikk gjennom en planteskole og kom frem ved Barkerud, fortsatte frem til travbanen, krysset denne og kom frem til riksveien ved Langebrekke. Derfra gikk vi ned Skofterudhellinga og forbi Rustad, Ramstad og Kjeserud, opp til Visterhellinga og videre østover. Her var jeg på godt kjente trakter. På den andre siden av Rødenesfjellet kom vi ned på sjøen, som var islagt og sikker. Fulgte så elven et langt stykke, tok bakkene opp til et koselig sted, og her i skogkanten utenfor kjøkkentrappa satte vi oss for å hvile. Sola var så vidt kommet opp, og det var deilig å sitte en times tid etter en slitsom natt. Fuglene hadde fulgt oss med sang etter at det hadde lysnet, og orrhanen buldret i vest. Dette var målet for første etappe. Da jeg etter hvilen skulle reise meg og gå videre, nektet beina å lystre. Jeg dro av meg støvlene og strømpene. På høyre fot hadde jeg store vannblemmer, og venstre fot var enda verre stilt. Det viste seg at jeg hadde fått en liten pukkestein i strømpa da jeg satt i veikanten ved Ramstad og skiftet, og denne steinen hadde jeg tråkket inn i foten. Steinen måtte pirkes ut med saks, for den hadde gått gjennom huden og inn i kjøttet. Da folk i huset våknet, ble vi med inn, hvor vi fikk vann og såpe, mat og drikke. Vi fikk også hver vår seng å hvile i, og vi sov i flere timer etterpå. Etter at vi var blitt vekket, fikk vi mat og drikke for annen gang, og det gikk nok hardt ut

over rasjonen til Johannes og Ingeborg som selv hadde sju barn. Men det viste seg som så mange ganger før, at der hvor hjertelaget er i orden, er det også husrom og gjestfrihet. Johannes fulgte oss frem til grensen.

Ved avskjeden på grensen spurte mannen hva turen kom på. Jeg brukte ikke å ta meg betalt for å hjelpe, svarte jeg, en hjertelig avskjed er som regel en god lønn. Men han ga meg fire tiere for hjelpen, og det var jo en god betaling. Johannes og jeg bega oss straks på hjemveien, og det ble nesten mørkt innen vi kom hjem til ham. Jeg hadde virkelig vonde bein å gå på, så denne grenseturen kostet meg store plager. På grunn av mine dårlige bein ble jeg hos familien til dagen etter. Her var det trygt å være for husene lå nær skogen, og skulle noe hende, var det bare et hopp fra trappa og inn i skogen.

Disse fem krigsårene var nok harde. Vi sultet, og vi gikk i en stadig frykt for hva herrefolket ville gjøre da krigen nærmet seg slutt. Men vi som kom i befatning med flyktningene følte likevel en stor lykke over den gleden flyktningene og deres familier viste oss. Vi var glade for å kunne utføre noe godt overfor våre landsmenn. Personlig ville jeg derfor ikke unnvære disse årene for noen pris. Vi følte en solidaritet som ikke kan oppvises i dag.

Etter denne turen ble jeg helt arbeidsufør i to uker, for beina mine var blitt så elendige.

På en slik lang tur ble det ikke sagt mye oss i mellom. For det ene måtte man være forsiktig, for den gang kunne det være øyne og ører overalt, og for det andre kjente vi hverandre ikke. Det var noe ved denne mannen som har gjort

meg litt mistenksom senere. Jeg kom til å spørre hvorfor han måtte rømme fra det lensmannskontoret hvor han var ansatt. Til det svarte han at det var en del hjemmefrontkarer som hadde skutt en elg, og dette kom tyskerne for øret, slik at det ble mange arrestert av den grunn. Jeg fikk liksom ikke riktig svar på spørsmålet, og tygde litt på svaret. Jeg spurte så igjen hvorfor han ikke henvendte seg til hjemmefronten på stedet. Da jeg spurte hvorfor han valgte meg som var en ukjent, svarte

han at familien som han lå i dekning hos, var meget tillitsfulle og godt kjent på traktene og visste at jeg arbeidet like ved grensen. For det annet var jo du hos meg like før påske, så jeg fikk enda mer tillit, sa han. Etter det ble jeg mer fortrolig med mannen, men jeg kan ikke glemme hva han hadde sagt om hjemmefronten.

Harald Torp,
Hærland 1972